

Taalkunde: een vloot in vele richtingen

Karen De Clercq, CNRS/ LLF/ Université de Paris

Samenvatting

In deze reactie op het opiniërende artikel van Van de Velde en van der Horst betoog ik dat de interesse van andere wetenschapsdomeinen voor de Taalkunde geen crisis verraadt en ook niet noodzakelijk getuigt van een overgangsfase of revolutie waarop wetenschappelijke volwassenheid volgt. Eerder argumenteer ik dat de huidige toestand een teken is van wetenschappelijke volwassenheid en juist recht doet aan de intrinsiek multidimensionale aard van het studieobject: Taal. De crisisperceptie of crisiservaring ontstaat alleen als een gevolg van een verlangen tot te enge definiëring van wat Taalkunde is.

Abstract

In this reply to Van de Velde and van der Horst's paper, I argue that the interest of other scientific domains in linguistics does not betray a crisis; nor does it necessarily indicate a transitional phase or revolution leading to scientific maturity. Rather, I argue that the current situation is a sign of scientific maturity, doing justice to the intrinsically multidimensional nature of the object of study: Language. The perception or experience of a crisis arises only as a consequence of the desire to define Linguistics too narrowly.

Dat de taalkunde zich in een andere fase bevindt dan een halve eeuw geleden is zeker. Van de Velde en van der Horst lijken initieel in hun artikel te betogen dat er de laatste twintig jaar geen grote ontdekkingen in de taalkunde meer zijn gedaan, dat de studentencijfers zienderogen achteruitgaan en dat de taalkunde zich dus in een staat van crisis lijkt te bevinden. Gaandeweg ontwikkelen ze echter de idee dat er zich toch een aantal grotere inhoudelijke omwentelingen hebben afgetekend in de afgelopen decennia, maar dat deze zich vaak bevinden op de kruising tussen verschillende disciplines, of methodologisch van aard zijn, en zich op een manier steeds verder verwijderen van de taalkunde zoals we die lang gekend hebben. Dit doet hen uiteindelijk besluiten dat de crisis misschien beter als een soort revolutie wordt gezien, het soort noodzakelijke omwenteling waar elke wetenschapsdiscipline doorheen moet om tot volle wasdom te komen (Kuhn 1962).

Op het eerste gezicht valt er wel iets te zeggen voor het crisisbeeld dat Van de Velde en van der Horst ophangen over de toestand van de hedendaagse taalkunde, vooral

als je factoren zoals economisch belang en studentenaantallen mee in de weegschaal legt. Deze laatste factoren ondersteunen namelijk de eerder sombere bui die ogenschijnlijk boven de taalkunde hangt. Toch durf ik beweren dat de ontwikkeling of gezondheidstoestand van een wetenschapsdomein eigenlijk niet af te lezen valt aan studentenaantallen. Die zijn vooral een gevolg van economische hoog- of laagconjunctuur, en de bijhorende tendens om zich te richten op praktische en toegepaste studies waar je alle kanten mee uit kan of waarmee je een concreet beroep ambieert. Het feit dat het beroep van leraar tegenwoordig maatschappelijk ondergewaardeerd wordt, zou ook een rol spelen in deze studentenaantallen, al tonen de inschrijvingscijfers in het document *Hoger onderwijs in cijfers* van de Vlaamse overheid van 2020-2021 (*HOIC_2020*, p. 28) een opvallende stijging voor het aantal studenten in lerarenopleidingen. Misschien tekent zich daar een kentering af, maar dat valt nog af te wachten.

Om het argument kracht bij te zetten dat de lagere studentenaantallen voornamelijk een gevolg zijn van een drang naar toegepaste en beroepsgerichte opleidingen, wil ik een vergelijking maken met een ander studiegebied: de wiskunde. Niemand zal het belang van wiskunde onderschatten; toch zijn de studentenaantallen voor de opleiding wiskunde (alsook voor andere zuivere wetenschappen) behoorlijk laag aan alle universiteiten in Vlaanderen. Als je even de inschrijvingsaantallen bekijkt, dan kan je vaststellen dat de aantallen voor taal- en letterkunde een heel pak hoger liggen dan de inschrijvingscijfers voor wiskunde. Maar liefst 1655 Vlaamse studenten schreven zich in 2020 in voor een academisch gerichte bacheloropleiding in de taal- en letterkunde, terwijl slechts 483 studenten dit deden voor wiskunde (*HOIC_2020*, p. 40-43).

We kunnen nog even dieper ingaan op de inschrijvingscijfers voor academisch gerichte bacheloropleidingen van 2020-2021 door een vergelijking te maken tussen de humane richtingen en de wetenschappelijke richtingen. Voor de selectie van de humane richtingen heb ik me grotendeels gebaseerd op de opleidingen die aan de UGent in de faculteit Letteren en Wijsbegeerte worden aangeboden en die niet toegepast zijn (zoals bijvoorbeeld Toegepaste Taalkunde). Voor de wetenschappelijke opleidingen heb ik me gebaseerd op de organisatie van de opleidingen in het document *Hoger onderwijs in cijfers* (*HOIC_2020*). Een samenvatting van de inschrijvingscijfers op basis van deze selectie staat in tabel 1. De cijfers spreken voor zich.

Ook al kan je discussiëren over de selectie in tabel 1, op basis van deze cijfers moeten we de negatieve teneur over de studentenaantallen voor taal- en letterkunde toch enigszins relativiseren. Als het gaat over pure interesse in een vak-

Tabel 1: Inschrijvingscijfers Vlaamse academische bacheloropleidingen 2020-2021

wetenschappen		humane wetenschappen	
Biochemie en biotechnologie	620	Kunstwetenschappen	426
Biologie	1058	Musicologie	60
Chemie	598	Archeologie	286
Computerwetenschappen	190	Kunstwetenschappen en archeologie	106
Fysica	456	Afrikaanse talen en culturen	37
Fysica en sterrenkunde	258	Oost-Europese talen en culturen	59
Geografie	174	Oosterse talen en culturen	280
Geografie en geomatica	89	Taal- en regiostudies: arabistiek en islamkunde	75
Geologie	101	Taal- en regiostudies: Chinese studies	76
Informatica	849	Taal- en regiostudies: Japanse studies	161
Wiskunde	483	Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	899
Wiskunde en data science	30	Taal- en Letterkunde	1655
		Geschiedenis	1331
	Totaal		Totaal
	4906		5451

gebied, zonder dat de factor van snelle tewerkstelling en specifieke beroepsoriëntatie een rol speelt, kunnen we stellen dat de zuiver humane richtingen het absoluut niet slecht doen.

Deze positieve manier om naar de studentenaantallen te kijken vindt aansluiting bij een andere positieve noot aan het einde van het artikel van Van de Velde en van der Horst. Daar stellen de auteurs dat het misschien juister is om over de huidige taalkundige crisis na te denken in termen van Kuhns revolutiegedachte (1962): elk paradigma gaat door een of meerdere crisissen om tot maturiteit te komen, en de huidige veranderingen in de taalkunde kunnen volgens Van de Velde en van der Horst ook zo gelezen worden. Ook al is deze idee een heel pak positiever dan het crisisdenken van waaruit het artikel vertrekt, toch schuilt ook in deze benadering de idee dat de huidige fase een overgangsfase is, en dat er hopelijk afgestevend wordt op een stabielere fase, een eindpunt als het ware, waarin de taalkundige de taalkunde weer zal herkennen als Taalkunde. Echter, en hier kom ik tot de hoofdgedachte van mijn betoog, misschien moeten we de huidige interesse in taal vanuit andere wetenschapsdisciplines radicaal anders interpreteren: niet als het verbreden van een bestaand paradigma, maar als het begin van verschillende nieuwe paradigma's die alle gebruik maken van taal en taalstudie en onderling kruisbestuivend werken. Ik trek opnieuw de parallel met de wiskunde: hoeveel oplei-

dingen zijn er niet die gebruik maken van fundamentele inzichten in de wetenschap en daarop voortbouwen voor het eigen onderzoek? Indien deze gedachte op het juiste spoor zit, dan is de interesse van andere disciplines voor taal en taalkundig onderzoek geen teken van crisis of revolutie, maar een teken van erkenning en bevestiging. Men zou het misschien zelfs bolder kunnen stellen: eindelijk ziet men taal voor wat ze is, een weergaloos artefact van het menselijk brein dat toegang biedt tot de menselijke cognitie, menselijke relaties en geschiedenis, en in die hoedanigheid een onuitputtelijke bron is van kennis en onderzoek. De huidige verovering van taal door andere domeinen en methodes is dus een positieve zaak: het toont het belang van taal voor de wetenschap in het algemeen.

Bij nader toezien is deze interesse van andere wetenschappelijke domeinen voor taal en taalkunde niet nieuw. Reeds in enkele van de grote ontdekkingen waar Van de Velde en van der Horst in hun tekst naar verwijzen, zoals Labovs *fourth floor*-onderzoek (1966) en de relevantietheorie van Sperber & Wilson (1986), merken we de kruisbestuiving tussen verschillende disciplines. In het geval van Labov tekenen we de eerste grote interacties op tussen de sociologie en de studie van taal, terwijl de relevantietheorie zich bevindt op de kruising van filosofie, communicatiestudies en semantiek. Met andere woorden: zelfs bij die grote ontdekkingen in de 20ste eeuw speelden andere disciplines al een rol, stond de Taalkunde niet louter op zichzelf. Alleen is dit interdisciplinaire effect de laatste jaren exponentieel toegenomen en komt de interesse vaak uit de niet-humane hoek van de wetenschappen. Naast de studie van de klanken, structuren en betekenissen van taal, wordt taal nu ook onderzocht als biologisch verankerd cognitief vermogen, als communicatiemiddel, als toegang tot het verleden, als middel tot sociale betekenis, als tekst, als politiek wapen, als symbool, als spiegel van de geest, in relatie tot andere talen, als standaardtaal, als dialect, als deel van een taalfamilie, als artificieel construct, en ga zo maar door. De lijst is lang. Taal is overal.

De studie van taal is dus niet in crisis, of toch niet meer dan andere wetenschappen, integendeel zelfs. Een heel snelle opzoeking op Google leert dat als je de zoektermen *science & crisis & [je favoriete wetenschap]* (cf. tabel 2) ingeeft, je een eindeloze hoeveelheid treffers krijgt voor alle wetenschapsdomeinen, waarbij het aantal treffers voor Taalkunde zelfs eerder laag ligt. Uiteraard is dit soort Google-goochelaarigheid geen echt bewijs voor de hierboven verdedigde these, zijn niet alle treffers even belangrijk en zijn de crisissen voor verschillende wetenschappen anders van aard. Toch bevestigt deze *Google-search* de intuïtie dat het crisisdenken eigen is aan deze tijd, mis-

schien zelfs kenmerkend voor elke zichzelf respecterende discipline en dus niet zozeer kenmerkend voor een specifiek wetenschappelijk veld.

Tabel 2: Google-zoekopdracht, maart 2021

Zoektermen	Hits
linguistics & science & crisis	47.000.000
mathematics & science & crisis	145.000.000
literary theory & science & crisis	272.000.000
biology & science & crisis	237.000.000
economics & science & crisis	325.000.000
psychology & science & crisis	185.000.000
medicine & science & crisis	492.000.000
sociology & science & crisis	105.000.000

De slotsom van dit betoog luidt dan ook dat de bespeurde crisis in de taalkunde slechts oppervlakkig is, dat de relatief lage studentenaantallen voor taal- en letterkunde eerder een gevolg zijn van een maatschappelijke hang naar beroepsgerichte opleidingen dan wel van een desinteresse in taal, en dat bovenal de ruime interesse voor taal vanuit andere disciplines een positief teken is, een teken dat de taalkunde leeft, meer dan ooit, in een veelheid aan subdomeinen en wetenschapsdisciplines. Deze multidisciplinaire aard van de taalkunde is een rechtstreeks gevolg van wat taal is: centraal en wezenlijk voor de mens en verankerd in alle aspecten van het menselijk zijn en functioneren. De kracht en toekomst van de taalkunde ligt dus ook precies in het opnemen van deze veelzijdige rol, in het zich ermee identificeren en in het wegsturen van de verlamme identiteitscrisis, die louter en alleen een gevolg is van een verlangen tot te enge definiëring. Taalkunde die waarachtig is aan zijn studieobject, de taal, is intrinsiek multidisciplinair. Het is een vloot met vele schepen en vele kapiteins, die in verschillende windrichtingen uitvaren om elkaar in kleurrijke havens te ontmoeten.

Literatuurlijst

Agentschap Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties & Studietoelagen. *Hoger onderwijs in cijfers, Academiejaar 2020-2021 (HOIC_2020)*. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/hoger-onderwijs-in-cijfers#2020-2021>

Kuhn, Thomas S. 1962. *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago Press. USA/London.